

колгоспу. Там вона отримала повістку до Німеччини на роботу. Наступного ранку вона пішла до сільської ради, взявши з собою торбину сухарів та інших харчів. Звідти її повезли до Тростянця. Загнали у товарні вагони і повезли до Німеччини під охороною. Дорога була тяжкою. Вагони були переповнені, їхали стоячи [1, с.182].

Коли прибули до Німеччини у м.Мангейм, їх поділили на групи і відправили по місцях роботи. Працювала вона на різних роботах: на будівництві, на заводах, нянькою в заможних людей. На заводі «Ланц» вона працювала на токарному станку. За словами Єлизавети Лаврентіївни, життя у Німеччині було тяжким: жили в дерев'яних бараках, які були в три ряди обнесені колючим дротом; спали на дерев'яних помостах, замість матраців лежали мішки, які були наповнені стружкою. Розпорядок дня був суворий. Працювали без вихідних. Кожного дня о сьомій годині ранку під охороною вели з собаками на завод, де працювали по 12 годин. Після такого каторжного життя Єлизаветі Громовій все ж таки вдалося визволитися з полону. Це відбулося 1 квітня 1945 р.

За роки окупації села фашистами були розстріляні 39 мирних жителів. 70 червоноармійців, які потрапили до полону, було розстріляно на залізничній станції Боромля [1, с.183].

У лютому 1943 р. остаточно завершився розгром німецько-фашиських військ під Сталінградом. Були звільнені від загарбників великі території. 17 лютого 1943 р. частини Червоної армії разом з партизанами звільнили Боромлю від фашиських окупантів. Але це перше звільнення не стало остаточною. Ворог підтягнув свіжі сили і 11 березня 1943 р. знову захопив село. На декілька місяців знову була відновлена фашистка влада на селі.

З 10 серпня почалися нові бої за визволення Боромлі, у яких загинуло майже 560 радянських воїнів [2, с.340]. Фашисти зайняли вигідний рубіж - це західні висоти і околиці села. Першу лінію німецької оборони зайняли 166-та піхотна і 7-ма танкова дивізія, а з району станції Боромля вогнем важких гармат їх підтримував бронепоезд. З лісу били далекобійні гармати. З повітря наземні частини прикривалися літаками.

З боку радянських військ на північній околиці Боромлі наступали частини 23-ї стрілецької дивізії. Виснажливі бої в центрі і на південній околиці села вела 161-ша Червонопрапорна ордена Богдана Хмельницького Станіславська стрілецька дивізія [1, с.188].

Долю битви за Боромлю вирішив сміливий маневр 565-го полку майора О.О.Єрмолаєва. Він наказав одному батальйону наступати з фронту, а іншим двом - нанести удар по флангу в напрямку

південної околиці села. Цей маневр був несподіваним для ворога. Дивізія почала відвойовувати населений пункт і вийшла до річки Боромлі [2, 344]. Далі цей військовий успіх був розвинутий, що і призвело до повного визволення Боромлі від фашистів.

Мужність і героїзм у боях при звільненні села виявили багато бійців, серед яких були С.А.Довженко, С.М.Безбородов, лейтенант М.І.Чернаткін, лейтенант С.П.Красноусов, М.З.Сивовол, В.А.Литвин, Ф.М.Рева, В.А.Мозговий, П.В.Тертичний, О.О.Єрмолаєв та ін.

Минуло вже багато часу від тих подій, але ми повинні пам'ятати і вшановувати славне минуле, що зв'язало багатьох людей та невелике село Боромля.

-
1. Артюшенко А.А. Історія Боромлі. - Тростянець, 1999.
 2. Артюшенко А.А. Новітня історія Тростянецьчини. - Тростянець, 2004.
 3. Сумская область в период Великой Отечественной Войны 1941-1945 Сборник документов и материалов. - К., 1988.
 4. Історія міст і сіл Української ССР. Сумська область. - К., 1980.

БАНЯ А.Ю.

З ІСТОРІЇ смт ВОРОЖБА: ВІД ДАВНИНИ ДО ПОЧАТКУ ХХ ст.

Розташована Ворожба на території, відмежованій річками: на півночі - Сеймом, на сході - Виром, на півдні - Ворожною і на заході - Вижлицею.

Ворожба була заснована (на відміну від Ворожби Сумської, її стали іменувати Ворожною Білопільською) переселенцями, які рятуючись від терору поляків після поразки під Берестечком у 1651 р., тікали на лівий берег Дніпра і осідали на обраних ними місцях. Датою заснування міста є 1672 р. Поселення знаходилося на землях російської слободи, у двох верстах від Білопілья. Українці мали право вільно займати землі, але російські поміщики цього не визнавали і вважали землі своїми. Через це почалися жорстокі сварки між новоприбулими та т.зв. путивльцями. Уряд намагався загасити конфлікт. Було узаконене перебування козаків у Кризі та Ворожбі. Тут створюються полкові та городові служби і вони, як окремі сотенні слободи, входять до Сумського козацького полку. Новим поселенням було відведено землі, ліси, сінокоси згідно з розписом у межових книгах. Опікуватись будівництвом міста спочатку доручають кризькому сотнику С.Фоменку, а потім ворожбянському - Степану Куколю.

У 1681 р. з Москви прибув князь Жироваго-Засекін із завданням “села Кригу да Ворожбу и деревню Павловку с землями и лесами и всякими угодьями приткати к Белополью, а В.Вишневого с товарищи из тех сел и из деревни выслать и дворы их и всякое строение снести и который хлеб ... они сеяли, то пожать, им, а крестьян их русских и черкас, которых поселили они, вывести в Путивльський и другие уезды”. Князь Жироваго-Засекін хоча і вислав путивлян до Вишневецького, але розмежував так, що черкаси лишилися без лісу, а розпашні землі с.Ворожба по саму околицю відійшли до путивлян.

Пізніше путивляни писали царю скарги на те, що їхні піддані записалися у козаки і відмовляються виконувати їхні розпорядження. А черкаси зверталися до Белгородського воєводи з тим, що путивльські поміщики вписали в число своїх підданих 403 козаків і примушують на них працювати. Воєвода Б.П.Шереметьєв, розібравшись, визнав їх козаками. Пізніше, коли із Чугуєва прибув воєвода Астаф'єв, ним були визнані козаками також жителі Глушця, Карижа, Глушкового, Тьоткиного та Кобилок.

У 1685 р. у Ворожбі проживало 472 особи. Ці дані наводить Д.І.Багалій, спираючись на матеріали опису 1685 р., зробленого стольником Орловим разом із Сумським полковником Кондратьєвим та сотниками [3]. Ворожба була сотенним селом Сумського полку. У науковому довіднику “Сумщина від давнини до сьогодні” (2000) вказується, що Ворожбянська сотня почала існувати з 1685 р., але існують й інші точки зору. Так, В.Галушка стверджує, що полкові й городові служби в Ворожбі й Кризі існували не пізніше, як з 1672 р.

Із самого початку заселення Ворожби соціальний склад її жителів був неоднорідним. У 1685 р. тут були сотник, отаман, 12 підсусідків, 82 міщанина, 370 рядових козаків [2].

Основним заняттям жителів села було землеробство, але були розвинені тваринництво, бджільництво, борошномельне виробництво, винокуріння. У Ворожбі діяли млини та винокурні. Окрім несення сторожової служби, козаки споруджували греблі, ладнали мости, будували укріплення. До 1732 р. кількість жителів у Ворожбі зростає. Тут нараховувалось 896 душ.

З 1765 р. до 1780 р. Ворожба - слобода Білопільського комісарства Слобідсько-Української губернії. Після ліквідації полкового устрою Слобідської України в 1765 р. рядових козаків і підпомічників перевели у військові обивателі і обклали подушною податтю. Як і раніше, основним заняттям жителів було

землеробство. Розвиненим промислом залишалось винокуріння. В 1781 р. у Ворожбі діяли 10 винокурень та 20 котлів.

Селяни були обкладені грошовими й натуральними податками - подушною податтю, мирськими зборами, а також виконували різноманітні повинності - рекрутські, підводні та інші.

Страждали селяни й від пожеж. У 1845 р. згоріло 200 подвір'їв, три пожежі, що сталися 1849 р., завдали великих збитків жителям слободи.

У 1780 р. Ворожба увійшла до Харківського намісництва, з 1796 р. - до Слобідсько-Української губернії. З 1835 р. слобода стала центром волості Сумського повіту Харківської губернії. За свідченнями 1850 р., у Ворожбі проживало 3553 особи. В слободі були поштова станція, постоялий двір. Торгівлю вели в трьох лавках. Низький життєвий рівень, відсутність медичної допомоги призводили до широкого розповсюдження епідемій. 1831 р. від холери померло 15, а 1858 р. - 95 осіб [3]. З 1732 р. тут діяла народна школа, в якій навчалися всього два учня. У 1812 р. в слободі відкрили приходську школу, кількість учнів у якій коливалась від 16 до 30.

Згідно з царським указом 1866 р. військових обивателів зрівняли з селянами. За ними зберігалися всі землі, що знаходилися у користуванні. Селяни зобов'язані були щорічно платити так звану державну оброчну подать. Право власності на землю при обов'язковому викупі своїх наділів вони отримали за законом 1886 р. З часом наділ дробився і за 20 років зменшився більш ніж у два рази. На 603 двори припадало всього 428 робочих коней, 263 корови.

Суми різноманітних податків та зборів складали по селу 8476 руб. на рік (в середньому 14 руб. 5 коп. на селянський двір) [4]. Низький рівень агротехніки, нестача тяглої худоби обумовлювали низькі врожаї. Вирощували жито, гречку, овес. Щоб прогудувати сім'ю, сплатити податки, селяни змушені були вдаватися до побічних заробітків. Серед промислів, якими займалися в слободі, провідне місце займало ткацтво.

Інтенсивне залізничне будівництво, викликане розвитком капіталізму у пореформений період, торкнулося й Ворожби. У 1869 р. через село проліг шлях Курсько-Київської залізниці, а 1877 р. була прокладена залізниця до Люботина. Навколо станції росло залізничне селище.

Нагально постало питання про будівництво приміщення нового вокзалу. Наприкінці XIX ст. розпочалось його спорудження на кошти Харківсько-Миколаївської і Курсько-Київської залізниць, а вже влітку 1898 р. новий вокзал станції Ворожба освятили й урочисто відкрили. Вокзал був збудований за проектом архітектора Юргенца.

Будівля вокзалу мала два фасади: східний і західний. В одному крилі розміщувався зал очікування, в іншому - ресторан. Ця будівля вокзалу збереглася до нашого часу. З усього видно, що автор проекту намагався створити споруду з перспективою на майбутнє, щоб не тільки тодішнім, а й прийдешнім поколінням було тут зручно, комфортно. Зараз цей чудовий архітектурний витвір є окрасою міста і посідає чільне місце серед вокзалів України. 1895 р. була введена в експлуатацію вузькоколійна залізниця Ворожба - Середина-Буда (нині - станція Зернове), яку в 1915 р. перебудували на широку колію [4]. Акціонерне товариство Московсько-Київсько-Воронізької залізниці на початку 90-х років побудувало у Ворожбянському вузлі майстерні з ремонту паровозів та вагонів. У 1913 р. станція прийняла 357,7 тис. пудів і відправила 1,7 млн. пудів вантажів. Вивозили головним чином хліб, а завозили вугілля, будівельні матеріали, сіль тощо. Навкруги станції зростало залізничне поселення. 1897 р. в ньому проживало 557 чоловік [2]. Робочий день тривав 12 годин.

Ворожби торкнулися й революційні події 1905-1907 рр. Залізничники також прийняли активну участь в Жовтневому всеросійському політичному страйку. З 10 до 22 жовтня 1905 р. на вузлі призупинився рух потягів. На початку грудня відбувся страйк, був створений страйковий комітет. 10 грудня відбувся мітинг, в якому взяли участь близько 300 чоловік. Основні вимоги робітників полягали у скороченні робочого дня до 8 годин та підвищенні заробітної плати.

Завдяки проведенню столипінської аграрної реформи збільшилась кількість зміцнених та заможних селянських господарств. Медичну допомогу жителям Ворожби надавав фельдшер з пристанційного прийомного покою. З учбових закладів діяло двокласне училище на станції, а в самому селі - церковноприходська школа та недільна школа. У матеріалах з обстеження навчальних народних училищ зазначалось, що Ворожбянське залізничне училище *“знаходиться у виключно непридатному найманому приміщенні”* [5] .

1. Революция 1905-1907 гг. в России. Дополнения к материалам. Высший подъем революции 1905-1907 гг. - Ч.3. - Кн.1. - М., 1956.

2. Міські селища УРСР. Збірник статистично-економічних відомостей. Рік перший. - Х., 1929.- с.10, 116.

3. Сумщина від давнини до сьогодення. Довідник. - 2000.

4. *Марута И.В.* 1905 год. Очерки по истории революционного и профессионального движения на Московско-Киевско-Воронежской железной дороге. - Вып.1. - Курск, 1925. - С.9, 10.

5. Отчет о состоянии народных училищ в Сумском уезде Харьковской губернии за 1906 г. - Сумы, 1907. - С.4.